
Nina EŠKENAZI

PO SEĆANJU DETETA

Nina Eškenazi, devojačko Katan, rođena je 31. maja 1938. godine u Sarajevu, od oca Šandora Katana i majke Rozike (Ružice), rođene Hajduška. Ima mlađeg brata Moska Katana (rođenog 1946), koji živi u Izraelu.

Rat su preživeli očeva majka Sara, tetka Katka, majka, otac i ona. Od očeve braće spasao se Izak s celom porodicom, a drugom preživelim stricu, Moniju, stradali su supruga Sarina i dvoje dece. Od porodice strica Pube Katana spasile su se žena Sida i kćerka Šarika. Stradale su još četiri tetke sa celim porodicama.

Nina je školovanje započela u Sarajevu i nastavila u Beogradu, u koji se porodica preselila 1952. godine. U Beogradu je radila kao referent za obradu tržišta, do penzionisanja.

Živela je u Izraelu od 1959. do 1962, gde se udala za Alberta Eškenazija. Ima dvoje dece, Ivicu i Lidiju, i pet unuka.

U porodici smo se držali jevrejskih običaja, pogotovo dok je nona Sara, tatina mama, bila sa nama. Šabat se poštovao, a za Pesah sve se pralo i čistilo, što se zvalo *hadras di Pesah*. Pošto je familija bila velika, za praznike smo dolazili jedni kod drugih i družili se. Nona je uvek stavljala meso u so da bi pre kuvanja istekla sva krv, što su zahtevali jevrejski ritualni propisi.

U petak su sva deca dolazila kod none da joj kažu „Šabat šalom“, a nonine kćeri i snahe donosile su večeru za porodicu, jer je nona živela sa mojim tatom i mamom i bilo joj je teško da spremi večeru za sve. Kod nas je dolazila brojna porodica – četiri kćerke i pet sinova.

U kući smo govorili srpskohrvatskim jezikom, dok je nona sa mamom i tatom govorila malo španjolskim – malo našim jezikom, a sa svojim prijateljicama uglavnom žudeo-espanjol. Ja sam pored none naučila žudeo-espanjol. Sećam se da bi nona govorila „In boka sirada moška no entra“ (U zatvorena usta muha ne uleće), što bi u današnjem značenju moglo da se poistoveti sa izrekom „Ćutanje je zlato“ ili „Ako ne tražiš, nećeš dobiti“. Tata je svirao harmoniku, mama je dobro pevala, svi smo pevali. Naša porodica je bila vedra, velika i složna. Nona je pevala setne sefardske pesme i nekih se i do danas sećam: „Arvulikus di jasmin“ (Drveće od jasmina), „Adio kerida“, a bilo je i mnogih drugih.

Bila sam suviše mala da bih ocenila da li je u to vreme bilo antisemitizma, ali po roditeljskim pričama, sa svima smo živeli složno. Tata je radio na dva-tri mesta, sećam se da je spominjao Binju „Lava“ koji je imao veliku trgovinu štofovima. Naime, u Sarajevu je Binjo Kabiljo sa braćom imao trgovinu „Lav odijela“.

Deda je umro 1938. godine. Svi su govorili da je bio veoma dobar i miran čovek. Kažu da moj brat Mosko mnogo liči na dedu, a nosi i njegovo ime. Deda je radio samo preko leta, prodavao voće u Predimaretu (Predimaret je muslimanska ritualna kuhinja koja se gradi uz džamiju, i bila je deo Baš-čaršije).

Porodica u žalosti na okupu; snimljeno na dan dedine smrti, 1938. godine

Početka rata se ne sećam. Ono što znam, znam po pričanju roditelja, ali se nekih događaja ipak sećam.

Iz Sarajeva smo pobjegli posle bombardovanja grada, 6. aprila 1941, i ulaska Nemaca u grad. Meni su kasnije pričali da su pedantni Nemci, kad su odvodili Jevreje, to radili po abecednom redu. Tatu je opomenuo radnik koji je takođe radio kod Binje „Lava“ da će odvoditi ljude sa slovom K. Čovek je bio musliman, zvao se Irfan, ne znam kako se prezivao. Odveo je tatu kod sebe. Tata je kod njegove porodice bio petnaestak dana, dok mu Irfan nije izvadio lažna dokumenta, sa kojima se prebacio u Mostar koji je bio pod italijanskom okupacijom. Konjic je bio granično mesto između ustaša i Italijana.

Mama, nona i ja smo ostale kod kuće, jer još nisu odvodili žene i decu. Irfan je u Mostaru obezbedio dokumenta na druga imena i za nas. Po dolasku u Mostar, smestili smo se kod tetke Sarinke i bili tamo dva meseca dok se nismo uputili za Split. U Majdanu kod Splita, gde je bila fabrika cementa, živio je moj stric Moni Katan sa ženom i dvoje dece. Da bi nam napravili više mesta, njegova žena Sarina sa decom Deborom i Moskom otišla je kod svoje majke u Split, odakle su ih posle kapitulacije Italije 1943. Nemci odveli u logor.

Stric je radio kao stolar u fabrici cementa u kojoj je rukovodilac bio inženjer Morpurgo. Živeli smo blizu i, mi deca, igrali smo se u dvorištu preko puta fabrike. Sa prozora sam gledala kako Italijani drže stražu na ulazu u fabriku. Nismo bili gladni, ali se sećam da je mama sa mnom išla u Split da na pijaci kupi sve što nam treba za Pesah. Išla je u Jevrejsku opštinu po maces, ulje i pomoć koju je Opština davala izbeglicama. Mi smo bili upisani kao članovi Jevrejske općine Split i moje ime se još uvek nalazi tamo.

Posle kapitulacije Italije 1943. fabriku su bombardovali Nemci. U blizini su bili tuneli u kojima smo se krili za to vreme.

Dobro se sećam da smo uhvaćeni kao taoци i povedeni na streljanje, ka vrhu brda. S jedne strane su bili partizani, s druge Nemci, a mi smo se nalazili u sredini. Nonu i neku ženu, koja je imala trojke u rukama, jedan Nemaц je ostavio na putu, u podnožju brda. Nona je pozvala mamu da me ostavi s njom, ali je mama to odbila rekavši da ću ići svugde sa njom. Nemci su tražili komuniste i skojevce. Kako niko nije odao nikoga, uzeli su taoce, 80 muškaraca i devojaka, uglavnom mladih, i streljali ih na groblju u Mravincima, iznad Majdana.

Odatle smo otišli u zbeg s partizanima, došli do mora, a onda su nas krstaricama prebacili u Santa Kroče, pored Barija. Dosta nas je bilo

prebačeno u Italiju. Bili smo smešteni porodično, po sobama. Moja mama, ja, tetka Sida, udata za tatinog brata Pubu Katana, i njihova kćerka Šarika bile smo smeštene u jednu sobu. Tu smo ostale do oslobođenja, 1945. godine. Tokom boravka u Italiji mislim da nas je pomagala Jevrejska opština iz Barija. Dolazili su i Amerikanci da nas obilaze i deci su davali čokolade. Sećam se tih čokolada a drugog ne, bila sam suviše mala.

Rozika, majka Nine Eškenazi

Sećam se još nekih detalja. Dva-put dnevno klečala sam ispred mame koja me je uporno češljala gustim češljem. Ispred mene bi stavila belu salvetu. Proveravala je da li imam vaške. Srećom, nikad ih nisam imala. Ostalo mi je u sećanju i to da je moja majka, koja je bila šnajderka, u selima, kad smo bili u zbegu sa partizanima, po nešto sašila ili okrpila za šaku soli, koja je tada bila cenjena kao zlato.

Nikada se nisam odvajala od mame.

U Santa Kročeu sam se igrala sa drugom decom u velikom parku koji je okružavao vilu u kojoj smo živele. Mama je bila zabrinuta za nonu Saru i tatu, koji je tada bio u partizanima.

Po oslobođenju, među prvima smo se vratile u Majdan, odnosno u Split, da vidimo nonu Saru. Ona nas je dočekala u Majdanu. Kada se i tata vratio, zajedno smo došli u Sarajevo. Naše stvari su bile raznesene. Dobili smo stan u Petrarkinoj 3. Tata je počeo da radi, mislim u rafineriji nafte, na Ali-pašinom mostu. Život se polako normalizovao. Pošla sam u školu 1946. godine.

Nona Sara se, sa svojim sinom Monijem, 1948. godine iselila u Izrael. U Izrael se odselio i stric Izak sa tetka Rašelom i decom, Venikom i Šarikom.

Otac je umro 1977, a mama 1979. godine u Beogradu. Oboje su sahranjeni na Jevrejskom groblju. I dan-danas sa sobom uvek nosim njihove slike.